

dr hab. Monika Wiszniowska. Prof. UŚ

Instytut Nauk o Kulturze

Uniwersytet Śląski w Katowicach

**Recenzja osiągnięcia naukowego oraz aktywności naukowej doktora Łukasza
Burkiewicza wskazanego w postępowaniu habilitacyjnym**

Pan dr Łukasz Burkiewicz jest absolwentem studiów historycznych ukończonych w roku 2003 na Uniwersytecie Jagiellońskim. Na tej uczelni ukończył studia doktoranckie uwieńczone w 2011 roku uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Jego dysertacja pod tytułem *Polityczna rola królestwa Cypru w czternastowiecznej Europie* została opublikowana w 2013 roku. Zawodowo, od roku 2009, Habilitant związany jest się z Akademią Ignatianum w Krakowie, w której od 2009 roku jest zatrudniony na etacie naukowo-dydaktycznym. Już więc od ponad dziesięciu lat pracuje w Instytucie Kulturoznawstwa tej Uczelni (od 2011 roku na stanowisku adiunkta). Dorobek naukowy doktora Łukasza Burkiewicza stanowią trzy monografie autorskie, jedna samodzielna redakcja i siedem współredagowanych monografii zbiorowych, ponad czterdzieści samodzielnie i sześć we współautorstwie opracowanych artykułów naukowych, jedna recenzja i kilkanaście sprawozdań z wydarzeń naukowych (w tym po uzyskaniu stopnia doktora: dwie monografie autorskie, jedna samodzielna redakcja i siedem współredakcji monografii zbiorowych, siedemnaście artykułów w czasopismach naukowych, dwadzieścia trzy artykuły w monografiach zbiorowych, jedna recenzja i siedem sprawozdań z konferencji naukowych)

1. Ocena osiągnięcia naukowego wskazanego przez Kandydata do stopnia

Jako główne osiągnięcie Habilitant wskazał książkę *Życie codzienne w podróży na przykładzie Ambasady do Tamerlana (1403-1406). Z badań nad relacjami kulturowymi*. Ta bardzo obszerna, bo niemal 400 stronicowa monografia, jest wynikiem i naturalną konsekwencją zainteresowań autora specyfiką epoki średniowiecza i - o ile mi wiadomo -

stanowi pierwsze w polskiej literaturze przedmiotu monograficzne ujęcie najstarszej kastylijskiej relacji podróżniczej zatytułowanej *Ambasada do Tamerlana* (*Embajada a Tamorlan*) – kroniki spisanej przez jednego z jej uczestników, a przedstawiającej obraz codziennego życia w podróży. Książka ta nie została nigdy przetłumaczona na język polski. Habilitant opracował swoją monografię korzystając z edycji autorstwa Francisco Lópeza Estrady z 1943 roku, którą uważa za najważniejszą edycję rękopisów kroniki kastylijskiej, przechowywanych w Madryckich bibliotekach (s. 232).

Zagadnienia związane z tematyką podróżniczą Łukasz Burkiewicz zaczął podejmować już rok po doktoracie. Interesowały go przede wszystkim konteksty dotyczące dziejów politycznych średniowiecza, posług misjonarskich tamtych lat (artykuły o sylwetce Antonia Possevino SJ, który w czasie swojej zakonnej posługi wiele podróżował, o Salomonie Askenazym i jego dyplomatycznych wояażach, o Rajmundzie Lullu i jego koncepcjach krucjatowych), także pielgrzymowania (*Wielokulturowy Cypr w oczach Polaków pielgrzymujących do Ziemi Świętej*) czy w końcu życia codziennego w podróży (*Z francuskiej Tuluzy do songhajskiego Gao. Średniowieczna podróż do środka Czarного Lądu*).

W zasadzie jednak – co warto podkreślić - praca nad *Ambasadą do Tamerlana*, jeśli nie liczyć jednego tekstu wyjaśniającego pochodzenie „prezentu”, jaki posłowie kastylijscy otrzymali od Tamerlana. (*Two Christian princess offered as Timur's present for King Henry III of Castile. The analysis of the introduction to Ruy Gonzales de Clavijo's narrative 1403-1406*), nie została poprzedzona wcześniejszymi publikacjami dotyczącymi tej książki. Praca więc, choć jest efektem zainteresowania szeroko pojętą historią kulturową średniowiecza, stanowi w badaniach autora oddzielne zagadnienie.

Chociaż książka składa się z sześciu zasadniczych rozdziałów, to kompozycja jej jest wyraźnie trójdzielna, co w żadnej mierze nie umniejsza faktu, że praca została skonstruowana w logicznym porządku. Wstęp zatytułowany *Uwagi wprowadzające-metodologiczne* i Rozdział I *Podróż i horyzont w późnym średniowieczu* stanowią swoiste prolegomena do głównego tematu. Najpierw we wstępie Habilitant przybliży naukową, interdyscyplinarną refleksję na temat poruszanej w pracy problematyki i wskazuje wykorzystywane metodologie, jak również – tu trzeba zaznaczyć, ambitnie – dodajmy – nieco na wyrost, gdyż nie wszystkie z nich udało się osiągnąć – wskazuje stawiane sobie cele badawcze. Warto zauważyć, że autor wyraźnie, w taki sposób nakreśla przedmiot badania,

formułuje problemy badawcze czy wskazuje stosowaną metodologię, by przekonać czytelnika o kulturoznawczym charakterze swoich rozważań.

Z kolei rozdział I pomyślany jest jako prezentacja zagadnień związanych z teorią cywilizacji i kultury. Habilitant skrupulatnie przywołuje *gros* definicji zarówno kultury jak cywilizacji, jak również przygląda się podróży jako specyficznemu gatunkowi literackiemu. Co zrozumiałe, w perspektywie podjętego tematu, interesują go raczej dzieje piśmiennictwa podróżniczego a nie ogląd podróży jako – nieco „na wyrost” zapowiadanego w tytule podrozdziału „literackiego nośnika relacji międzykulturowych”.

Celem rozdziału II *Wprowadzenie historyczno-kulturowe. „Christianis latina” oraz Azja Środkowa i Wschodnia na przełomie XIV i XV wieku* i III *Stulecie podróży: kulturowe spotkanie łacińskiej Europy z mongolską Azją w latach 1245-1353 (1368)* jest wprowadzenie bardzo obszernego kontekstu historycznego. W rozdziale II doktor Łukasz Burkiewicz przedstawia genezę i najważniejsze cechy cywilizacji łacińskiej. Jak sam autor monografii pisze, jest to szeroka perspektywa, „ważny obraz ogólny” (s.105), który ma przede wszystkim służyć nakreśleniu historycznego tła, ale także zestawieniu cech cywilizacji europejskiej tamtych lat z cywilizacją turańską i dziedzictwem imperium mongolskiego. Chcąc umieścić swoją tytułową pozycję w kontekście nie tylko wydarzeń historycznych, ale także innych relacji z podróży, w Rozdziale III Habilitant chronologicznie i szczegółowo przedstawia podróże odbywane przez przedstawicieli cywilizacji łacińskiej w latach 1245-1353. O ile omówienie podróży odbywanych przez poprzedników autora *Ambasady do Tamerlana* jest nie tylko interesujące, ale przynosi kilka ważnych syntetycznych spostrzeżeń dotyczących podstawowych rodzajów piśmiennictwa tamtego okresu, to zapowiedziane w tytule trzeciego rozdziału kulturowe następstwa tych podróży nie są scharakteryzowane, a jedynie wskazane i dodatkowo czytelnik musi je niejako „wylawiać” z ogromu informacji historycznych. Zarówno w przypadku tego podrozdziału, jak i wspomnianego podrozdziału 1.1. możemy mówić o nieadekwatności przynajmniej kilku śródtytułów w stosunku do zawartości. Kulturoznawcy obiecują one znacznie więcej niż możemy przeczytać. Na przykład w tymże rozdziale III doktor Łukasz Burkiewicz zapowiada w tytule piątego podrozdziału, że napisze o kulturowych następstwach stulecia podróży, ale zamiast omówić rzeczzone zagadnienie reasumuje stan wiedzy na temat źródeł piśmiennych w średniowieczu.

Najciekawszym, najlepiej napisanym i najbardziej kompleksowym jest rozdział IV *„Ambasada do Tamerlana” jako kulturowy element kastylijskiego zainteresowania*

Wschodem, w którym autor zarówno wnikliwie przedstawia stan badań nad wybranym tekstem, a także w syntetyczny sposób ukazuje znaczenie tego najstarszego kastylijskiego opisu podróży. To w tym rozdziale otrzymujemy uporządkowany zbiór informacji o najważniejszych cechach kroniki, jej kompozycji, specyfice narracyjnej, a także porównanie z innymi gatunkami średniowiecznego podróżopisarstwa. Bardzo ciekawą obserwacją jest ta dotycząca kwestii fikcjonalności podróżopisarstwa średniowiecznego. Bez wątpienia fakt, iż *Ambasada do Tamerlana* pozbawiona jest elementów fantastycznych, wyróżnia ją na tle innego tego typu piśmiennictwa. Istotnym elementem w tym rozdziale jest autorski udział w debacie nad autorstwem kroniki. Szkoda, że na wyartykułowanie własnego stanowiska w tej sprawie Habilitant zwleka aż do podsumowującego *Zakończenia* swojej pracy.

Duże wątpliwości budzi zawartość i kompozycja rozdziałów V *Kultura i warunki życia codziennego w podróży na podstawie „ambasady do Tamerlana”* i VI *Zetknięcie z inną kulturą: państwo Tamerlana*. Mówiąc najprościej, składają się one z niezwykle skrupulatnego sprawozdania z zawartości kroniki. Otrzymujemy drobiazgową relację z wyprawy, dzień po dniu, tak jak ją odbywali podróżni wraz z opisem codziennych czynności. Doktor Łukasz Burkiewicz dokonuje czegoś na kształt parafrazy tłumaczeniowej, którą z rzadka uzupełnia o swoje spostrzeżenia np., że autor *Ambasady do Tamerlana* wiele kwestii mógł usłyszeć od miejscowej ludności (s.254), że patron karaki, którą płynęli, omijał porty należące do wroga (s.258), że autor nieprecyzyjnie podporządkował wyspę Nissiros Turkom (261) itp. Te dopowiedzenia odautorskie są celne, jednakowoż pozostawiają czytelnika z głębokim niedosytem zarówno analizy jak i syntezy. Jeszcze tam, gdzie Habilitant za autorami kroniki opisuje architekturę świątynną możemy odnaleźć pewne uogólnienia. Dowiadujemy się bowiem, że odwiedzane Kościoły budziły zachwyt (278), że kronikarze przywiązani byli do kwestii religijnych i historycznych, (s. 279) lub, że Kastylijczycy musieli postrzegać świątynię jako ucieleśnienie piękna, czy zjawisko nadprzyrodzone. To cenne uwagi, ale gubią się w natłoku drobiazgowego parafrazowania codziennego sprawozdania z wyprawy.

Podobnie rzecz się ma w rozdziale, w którym autor skupia się na fragmencie podróży Kastylijczyków z Trapezunu do Persji. Omawia w nim między innymi system stacji rozstawnych. To bardzo interesujący system łączności, który w czasach średniowiecznych umożliwiał sprawne poruszanie się po bezkresnych obszarach Azji i skuteczne komunikowanie. I znowu kilka ważkich spostrzeżeń Habilitanta musimy wręcz „wyłuskać” z relacji sprawozdawczej.

W tych dwóch rozdziałach wydaje się nietrafionym pomysłem przedstawienie chronologiczne drobiazgowego sprawozdania „dzień po dniu”. Autor, zafascynowany barwnością kronikarskiej relacji, sam buduje potoczną narrację zdarzeniową, co czyta się wprawdzie z przyjemnością, ale też wrażeniem, że chodziło przede wszystkim o odtwarzanie rzeczywistego przebiegu wydarzeń. Powoduje to, że właściwy zamysł pracy czyli odtwarzanie myśli kronikarzy a nie faktów, ulega poważnemu rozmyciu. W tym koncepcie należy upatrywać przyczyny także i w rozdziałach V i VI nieadekwatności podtytułów i ich zawartości. Trudno na przykład odpowiedzieć na pytanie dlaczego informacje o tym, co uczestnicy wyprawy pili (woda z kawałkami cukru, s. 322), czy jedli (opis kolacji, s. 321), a także o zwyczajach przy ucztowaniu: toastach, picciu alkoholu, czy obyczajach pustelników, których Kastyljczycy spotkali na swojej drodze, możemy odnaleźć podczas lektury fragmentu o systemie stacji rozstawnych a nie w podrozdziale dotyczącym życia codziennego. Jak już wspomniałam, Habilitant postawił sobie ambitne cele badawcze, na przykład „wielostronne przedstawienie kulturowych aspektów życia codziennego w podróży”, ale zamysł ten powiódł się Habilitantowi jedynie połowicznie, gdyż zgromadzona wiedza, pozbawiona myśli syntetyzującej, gubi się w czeluściach drobiazgowego sprawozdania.

Habilitant wielokrotnie podkreśla, że *Ambasada do Tamerlana* to niezwykle świadectwo średniowiecznych podróżników o innej kulturze. Niewątpliwie ma rację, w dodatku zarówno w podtytule książki, jak i w uwagach wstępnych zapowiada (to kolejny cel badawczy), że będą go interesowały relacje międzykulturowe. W tym temacie najbardziej – moim zdaniem – brakuje ustaleń natury uogólniającej.

Praca jest bardzo obszerna, czego akurat w tym przypadku, nie można potraktować jako zaletę, właśnie dlatego, że zamiast w zdyscyplinowany sposób, treściwie podawać kluczowe dla założonego wywodu informacje, autor serwuje czytelnikowi opisy faktograficznie drobiazgowo, szczegółowo, przywołuje wiele niezwykle szczegółowych informacji, które niekiedy wydają się zbędne z punktu widzenia zasadniczych celów rozprawy. Tylko częściowo da się to wytłumaczyć koniecznością opisu wydarzeń, do tej pory pomijanych przez literaturę przedmiotu. Zabrakło w książce przede wszystkim, jak sadzę, sprobienizowania narracji. Niestety, chronologiczne podejście do prezentacji książki zamiast uporządkowania wprowadza jedynie chaos, który – wydaje się – byłby przez autora do opanowania, biorąc pod uwagę *Zakończenie*, w którym Habilitant na jedenastu stronach potrafi sumarycznie przedstawić najważniejsze wnioski wypływające z lektury tej kroniki.

Autor deklaruje, że będzie wykorzystywał metody hermeneutyczne (s.43), ale tego nie czyni. Monografia doktora Łukasza Burkiewicza to klasycznie idiograficzna, zapewne cenna materiałowo, praca. Zarówno forma jak i treść przedstawionej przez Habilitanta książki i jej struktura narracyjna wyraźnie wskazują, że jest to praca historyka. Inspirowany pracami Jacquesa Le Goffa Łukasz Burkiewicz swoją książką w interesujący sposób uzupełnia obraz wieków średnich, tych „z innym obliczem” niż pozostające w powszechnej świadomości „wieki ciemne”. Czy jest to praca przydatna dla kulturoznawców – zapewne, jednakże to jej charakteru nie zmienia. *Życie codzienne w podróży na przykładzie Ambasady do Tamerlana (1403-1406). Z badań nad relacjami kulturowymi* – moim zdaniem – w pełni wpisuje się w nurt historiozoficzny francuskiej szkoły Annales. Ambicją szkoły, jak wiadomo – było stworzenie „nowej historii”, która w miejsce tradycyjnie pojętej historii politycznej oferowała m.in. historię gospodarczą, społeczną czy demografię historyczną. I Fernanda Broudela i Jacques’a Le Goffa, interesowało życie codzienne ludzi i ich mentalność i w podobnym zakresie interesują one Habilitanta.

O ile już uznano, że kulturoznawstwo stanowi odrębną i ważną dziedzinę poszukiwań, to powszechnie również wydaje się, iż jego zakres wydaje się niezmierzony. Bez wątpienia jest ono interdyscyplinarne, nie mniej dyscyplina ta w założeniu powstała, by można było zidentyfikować ale i zbadać zespół problemów, których żadna z samodzielnych dyscyplin nie jest w stanie rozwiązać samodzielnie. Prace historyków mają oczywiście ogromną wartość dla kształtowania się badań nad kulturą, także książka Habilitanta bez wątpienia stanowi poważny wkład w badania historyczno-kulturowe. Może być interesująca dla badaczy zajmujących się kulturą okresu średniowiecza, może stanowić bardzo dobrą bazę, źródło wiedzy, ale wyraźnie brakuje w niej pogłębionej refleksji, transformacji danych historycznych, pytań o obecność przeszłości w teraźniejszości.

Trzeba jednak podkreślić, że Habilitant jest autorem bardzo rzetelnym. Przywoływana literatura przedmiotu jest niezwykle obszerna. Zwraca uwagę dużych rozmiarów bibliografia - obejmująca ponad 40 stron wykorzystanych przez doktora Łukasza Burkiewicza archiwaliów, źródeł publikowanych i opracowań (w tym rezultaty własnych kwerend archiwalnych i bibliotecznych).

2. Ocena pozostałego dorobku

Pod względem merytorycznym w swej działalności naukowej w ciągu minionych niespełna dziesięciu lat, które upłynęły od czasu obrony przezeń doktoratu, doktor Łukasz

Burkiewicz koncentrował się w zasadzie na dwu zasadniczych obszarach badawczych: zagadnieniach związanych z relacjami społecznymi, politycznymi i gospodarczymi na Cyprze, głównie w okresie średniowiecza, a także problematyce związanej z zarządzaniem kulturą. Ten drugi obszar jest związany z problematyką, którą Habilitant zgłębiał na podyplomowych studiach zarówno w Szkole Biznesu na Wydziale Mechanicznym Politechniki Krakowskiej i School of Business Central Connecticut State University jak i na Wydziale Humanistycznym Akademii Górniczo-Hutniczej. Artykuły z tej dziedziny stanowią niemałą część dorobku (piętnaście pozycji) i jak sam Habilitant twierdzi, wynikają z jego potrzeb dydaktycznych.

Trudno odnieść mi się do wartości naukowej tych tekstów. Marketing i zarządzanie – a także public relations (które, jak można przeczytać lepiej sprawdza się w sprzedawaniu dóbr kultury niż zasady klasycznego marketingu) – ma na gruncie organizacji i zarządzania kulturą w Polsce dłuгоletnią tradycję, jednakowoż są one przedmiotem odrębnych studiów. Wydaje mi się jednak ważne, by podkreślić, że Habilitanta interesują w dużej mierze zagadnienia związane z etyką we wspomnianych dziedzinach.

Publikacje z pierwszego nurtu badawczego składają się na spójny cykl artykułów, wynikających z zainteresowania autora historią i kulturą Cypru. Habilitanta zajmuje nie tylko średniowieczne, ale także – co warto podkreślić – współczesność tej interesującej, wielokulturowej wyspy. Poświęca on wiele miejsca kwestiom społecznym i gospodarczym, ale przede wszystkim – co jest dość oczywiste w związku z zainteresowaniem głównie dawnymi dziejami – wymiarowi religijnemu. Warto w tym miejscu nadmienić, że w dorobku Pana doktora Łukasza Burkiewicza przeważają prace naukowe z historii (ponad trzydzieści oraz, że wszystkie teksty charakteryzuje warsztat historyka, pasję historyczną widać u Habilitanta nawet w tekstach z zakresu zarządzania kulturą.

Należy podkreślić fakt, że publikacje naukowe doktora Łukasza Burkiewicza mają charakter wielojęzyczny. Publikował on bowiem nie tylko po polsku i angielsku ale i po grecku i francusku. Wskazuje to na unikalny zakres kontaktów międzynarodowych Habilitanta, który był aktywny zarówno w przedsięwzięciach naukowych inicjowanych przez stronę polską, jak i przez partnerów zagranicznych.

Trzeba docenić udział doktora Łukasza Burkiewicza w wielu projektach badawczych zarówno krajowych jak i zagranicznych. Warto wymienić udział w projekcie prowadzonym przez Wydział Archeologii i Historii Cypru w Nikozji oraz Ministerstwo Spraw

Zagranicznych Republiki Cypru, w ramach którego Habilitant przygotował rozdział monografii tam wydanej. Habilitant brał także udział w grancie *Cypr: dzieje, literatura, kultura*, finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki. W ramach tego projektu przygotował publikację *Cypr pod panowaniem dynastii Lusignanów i Republiki Wenecji (1192-1571)*. Na swoim naukowym koncie ma także doktor Łukasz Burkiewicz siedem projektów, w których pełnił rolę kierownika, finansowanych z działalności statutowej Akademii Ignatianum.

Na uwagę zasługuje aktywność konferencyjna Habilitanta. Doktor Łukasz Burkiewicz uczestniczył w dwudziestu konferencjach naukowych w kraju i poza jego granicami (Hiszpania, Czechy), przy czym był współorganizatorem sześciu.

Za swoje osiągnięcia naukowe dwukrotnie dr Łukasz Burkiewicz był wyróżniony nagrodą rektora Akademii Ignatianum w Krakowie. W 2013 roku za wybitne zaangażowanie w pracę na rzecz Uczelni, kształtowania jej wizerunku oraz w 2019 roku za wybitne osiągnięcia naukowe i organizacyjne. Otrzymał także w 2018 roku nagrodę Dziekana wydziału Filozoficznego tej uczelni za wybitny dorobek naukowy.

3. Działalność dydaktyczna i organizatorska i populatorska

Część kierunków działalności dydaktycznej Habilitanta wiąże się z tematyką podejmowanych badań. Prowadzi on zajęcia z historii kultury, nurtów kulturoznawczych oraz ekonomiki zarządzania i marketingu w kulturze. Od 2013 do 2015 roku sprawował opiekę naukową nad Studenckim Kołem Naukowym. Za swoje zaangażowanie na rzecz studentów został w 2016 roku wyróżniony nagrodą „pro Studente”, przyznawaną przez Samorząd Studencki Akademii Ignatianum. Został także siedmiokrotnie powołany na promotora pomocniczego w przewodach doktorskich prowadzonych w swojej macierzystej uczelni na Wydziale Filozoficznym. Warto docenić także wykłady na uniwersytetach zagranicznych. Doktor Łukasz Burkiewicz dwukrotnie, w ramach programu Erasmus, dzielił się swoją wiedzą ze studentami, w 2014 roku miał wykład na University of West Hungary a w 2016 na Uniwersytecie Wileńskim.

Zdecydowanie pozytywnie należy ocenić działalność organizacyjną Habilitanta. Przez kilka lat brał aktywny udział w redagowaniu punktowanego czasopisma naukowego „Perspektywy Kultury” jako redaktor tematyczny, a od niedawna pełni funkcję redaktora

naczelnego tego kwartalnika. Od 2017 roku jest także członkiem czasopisma „Nowadays and Future of Jobs” wydawanym przez Kozmenko Science Publishing.

Warto podkreślić także działalność popularyzatorską Łukasza Burkiewicza. Habilitant jest autorem książki wydanej w 2014 roku przez wydawnictwo Bellona w serii *Historyczne bitwy*, pod tytułem *Aleksandria 1365*, przybliżającej czytelnikowi wyprawę aleksandryjską króla Cypru Piotra I z Lusignan, zaliczaną przez historyków do późnych wypraw krzyżowych. Ponadto uznanie budzi ilość odczytów, wykładów, i artykułów popularnonaukowych zarówno z historii (są wśród nich teksty publikowane w uczelnianym „Ignatianum” ale także w ogólnokrajowym „Focus Historia” i „Fokus Historia Extra”) jak i z marketingu i zarządzania kulturą.

4. Konkluzja

Całościowa ocena dorobku doktora Łukasza Burkiewicza stanowiła dla mnie poważne wyzwanie, albowiem wymyka się on jednoznacznej opinii. W procedurze habilitacyjnej ocenie podlega jednak całość dorobku Habilitanta, a nie jedynie wskazane przez niego osiągnięcie naukowe. Z tego powodu uważam, że biorąc pod uwagę przede wszystkim intensywną i wszechstronną działalność naukową doktora Łukasza Burkiewicza oraz jego aktywność na polu dydaktycznym, organizacyjnym i popularyzatorskim, uznaję, że spełnia on kryteria określone w art.16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity – Dz.U.2017 poz. 1789) oraz w Rozporządzeniu i wnioskuję o dopuszczenie doktora Łukasza Burkiewicza do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Monika Wiszniowska

